

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
МІЩЕНКА ІВАНА МИХАЙЛОВИЧА
«Музично-стилістичні особливості розвитку
візантійської, слов'яно-руської та української монодії
на матеріалі самогласних стихир Преображення»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства
за спеціальністю 17.00.03 – Музичне мистецтво

Всебічне і об'єктивне вивчення багатовікової історії української церковної монодії, укоріненої в традиціях давньо-руського і візантійського богослужбового співу, опрацювання і осмислення рукописних джерел є актуальним завданням сучасного українського музикознавства. Важливим кроком до його вирішення є дисертаційне дослідження Міщенка І. М., присвячене самогласним стихирам Преображення. До роботи дисертанта залучено значний джерельний матеріал – нотографічний і ненотний, слов'янський і грецький, який автор систематизує і науково опрацьовує. Різноманітність джерел спонукає дослідника до постановки і вирішення широкого кола питань – джерелознавчих, текстологічних, палеографічних і музично-теоретичних.

Освоєння давніх богослужбових монодичних стилів співу, які привертають все більшу увагу і науковців, і виконавців, є своєрідним поверненням до класичної освіти. На Україні класична філологічна освіта в перших університетах – Острозькій і Києво-Могилянській академіях – передбачала знання грецької, латинської і слов'янської мов. За аналогією, класична музична освіта повинна знайомити з греко-візантійською, латинською та давньоруською музичною спадщиною. Дослідження стародавнього богослужбового співу є надзвичайно трудомістким: воно потребує знань як класичних, зокрема, церковних мов, так і спеціальних – з музичної палеографії, текстології і літургіки. Опанування необхідного для роботи комплексу знань є особистим досягненням дисертанта, яке відкрило йому можливість працювати з грецькими і слов'янськими музичними рукописами з XI століття і до нашого часу.

Робота Міщенка І. М. представляє літургічне музикознавство, яке базується на постулаті, що церковний спів є богослужінням, отже процесом донесення і тлумачення Слова Божого. Самогласні стихири Преображення

автор розглядає в контексті богословського вчення, за нотованими і ненотованими джерелами прослідковує формування репертуару служби.

Дослідження християнських традицій церковного співу вже мають свою історію і складають окрему галузь музикознавства. Наукова ідея, яка об'єднала зусилля музикознавців різних країн, полягає в тому, що первісний репертуар стародавніх християнських церков формувався у тісній взаємодії, хоча згодом, живлячись різними національними джерелами, постали самостійні співацькі традиції. Спираючись на цю ідею, дисертант ставить завдання – на прикладі самогласних стихир Преображення осмислити стилістичні особливості знаменного співу в контексті розвитку візантійської музики. Опрацювання значної кількості греко-візантійських, давньоруських і українських музичних рукописів не привело дисертанта до виявлення спільнотного чи подібного музичного матеріалу, проте важливим є характер роботи із залученими джерелами. Дисертант спирається на сучасну методологію дослідження стародавніх монодичних традицій, розроблену європейськими і грецькими музикознавцями, яка є науковим інструментом для адекватного порівняння і осмислення різнонаціональних джерел. Знання сучасних методологічних підходів, продемонстроване автором дисертації, зокрема, методу ретроспективного «аналізу», є необхідним підґрунттям для подальшого розвитку української музичної медієвістики.

Опанування сучасних методів дослідження, напрацьованих у світовій музичній візантиністиці, актуалізує питання термінології. Воно лишилося невирішеним у дисертації Міщенка І. М. Понятійний апарат роботи представлено сумішшю термінів українських і грецьких. Грецькі терміни часто подані без перекладу і тлумачення, що робить текст дисертації незрозумілим для тих, хто не володіє грецькою мовою. У зв'язку з термінологічним апаратом роботи постають наступні питання чи зауваги до роздумів:

1. Музичні тлумачення творів старих майстрів у візантійській традиції церковного співу і сучасному музикознавстві називають *екзегезою* (ἐξήγησις). За визначенням Марії Александру, «екзегеза – це процес традиційної усної і письмової інтерпретації старої візантійської музичної нотації. Її мета – створення і запис мелосу (звукового результату)» (Αλεξάνδρου М. Εξηγήσεις και μεταγραφές της βυζαντινής μουσικής. Σύντομη εισαγωγή στον προβληματισμό τους. Θεσσαλονίκη, 2010. с. 11). Натомість дисертант на означення *музичної екзегези* користується поняттям

транскрипція. Наскільки правомірною є заміна автентичного терміну, і чи не приводить це до невірного розуміння суті явища?

2. Дисертант пропонує ототожнювати поняття *лад* та *іхос*. Чим викликана і наскільки доцільною є така пропозиція (в ієрархії понять *лад* виступає як визначення родове стосовно видових термінів *іхос*, *глас*, *макам* тощо)?

Дисертація Міщенка І. М. є самостійним, методологічно обґрунтованим дослідженням, виконаним на належному фаховому рівні. Перспективність і практична цінність роботи є очевидною. Публікації за темою дисертації представлені у потрібній кількості у наукових виданнях, затверджених МОН України. Опубліковані статті і текст автореферату розкривають основні положення дисертації.

Дисертаційне дослідження Міщенка Івана Михайловича «Музично-стилістичні особливості розвитку візантійської, слов'яно-руської та української монодії на матеріалі самогласних стихир Преображення» відзначається новизною й актуальністю проблематики, відповідає вимогам МОН України, а його автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – Музичне мистецтво.

Офіційний опонент –

кандидат мистецтвознавства,
в.о. доцента кафедри теорії музики
і кафедри старовинної музики
Національної музичної академії України
ім. П. І. Чайковського
ІГНАТЕНКО Є. В.

Є. Ігнатенко

